Startnotitie opvang asielzoekers
Gemeente Nijkerk



Februari 2024

Inhoud

1. Inleiding 3
1.1 Motie als aanleiding 3
1.2 Agenderen van de vraag naar de bijdrage van de gemeente 3
1.3 Leeswijzer 3
2. Hoe is de opvang van asielzoekers nu geregeld? 4
2.1 Aanvragen van asiel 4
2.2 Alleenstaande minderjarige vreemdelingen 4
2.3 Rol van het COA en rol van de gemeente 4
2.4 Opvang van asielzoekers in de gemeente Nijkerk 5
2.5 Regionale Regietafel Migratie & Integratie FoodValley 5
2.6 Financiële kaders 7
3. Welke ontwikkelingen zijn er? 8
3.1 Te weinig opvangplekken in Nederland 8
3.2 Noodopvang niet altijd volgens de aanvaardbare norm 8
3.3 Spreidingswet 8
3.4 Oproep Provinciale Regietafel Migratie & Integratie Gelderland 9
3.5 Integraal oplossen van het tekort aan woningen 10
3.6 COA gaat pilots doen met kleinschalige locaties 10
3.7 Kijk van de samenleving op de opvang van asielzoekers 10
4 Lessen uit het proces noodopvang Hoevelaken 12
4.1 Interne evaluatie 12
4.2 Externe evaluatie 12
5 Welke bijdrage wil de gemeente Nijkerk leveren? 14
5.1 Deelvragen aan de gemeenteraad 14
6 Aanpak van het vervolgproces 16
6.1 Stappenplan voor het vervolg 16
6.2 Mogelijke onderwerpen in het plan van aanpak 16
6.3 Rol van het college en de gemeenteraad 17
6.4 Sturingsmethode Nieuwe Nijkerkers 17
BIJLAGE 1: ACHTERGRONDINFORMATIE 18

1. Inleiding

Op 15 september 2023 informeerde het college van Burgemeester en Wethouders de gemeenteraad in een brief over het stoppen van de voorbereiding van noodopvang van asielzoekers op een locatie aan de Koninginneweg in Hoevelaken. In een spoeddebat hierover op 21 september 2023 heeft de gemeenteraad een motie 'Vervolg na staken voorbereiding noodopvang Hoevelaken' aangenomen.

1.1 Motie als aanleiding

Achterliggende gedachtes bij de motie zijn dat:

1. Het besluit om te stoppen met de voorbereidingen niet betekent dat opvang van asielzoekers in het geheel niet meer aan de orde is.
2. Binnen (een deel van) de raad de wens leeft om bij te dragen aan de opvang van asielzoekers en daarnaast de verwachting is dat de zogenoemde Spreidingswet van kracht zal worden. Dat verplicht de gemeente ertoe zich voor te bereiden op het alsnog leveren van een mogelijke bijdrage aan opvang van asielzoekers.

De raad vraagt het college om:

1. Daarbij regie te nemen.
2. Daarvoor een open en transparant proces in te richten met betrokkenheid van samenleving en raad.
3. Daarbij eerst de vraag te agenderen, welke bijdrage de gemeente onder welke randvoorwaarden denkt te leveren aan de opvang van asielzoekers, rekening houdend met de capaciteit van de gemeente, de draagkracht van de gemeenschap en verplichtingen die mogelijk volgen uit de Spreidingswet.
4. Vervolgens een gemeente brede inventarisatie te doen van potentieel geschikte locaties voor opvang, waarbij de voor- en nadelen transparant worden afgewogen voordat een keuze wordt gemaakt.
5. Lessen te trekken uit de aangedragen aandachtspunten voor onder meer een goed veiligheidsplan en deze te betrekken in de locatiestudie. Zodanige maatregelen te nemen, dat een vervolg organisatorisch wel kan worden geborgd.
6. Hiervoor de raad in het eerste kwartaal van 2024 een plan van aanpak voor te leggen.

1.2 Agenderen van de vraag naar de bijdrage van de gemeente

In deze startnotitie agenderen wij de vraag welke bijdrage de gemeente onder welke randvoorwaarden denkt te leveren aan de opvang van asielzoekers. Op basis van de inbreng en richting van de raad stellen we een nota van uitgangspunten op, die we ter vaststelling voorleggen aan de raad. Als de raad dit wenst, dan kan deze nota voor consultatie aan de samenleving worden voorgelegd. Op basis van de nota van uitgangspunten stellen we het plan van aanpak op. Door de tussenstap van het aanbieden van een nota van uitgangspunten aan de raad, die eventueel ter consultatie aan de inwoners wordt voorgelegd, schuift de planning van het opleveren van een plan van aanpak naar verwachting door naar het najaar.

1.3 Leeswijzer

In de notitie gaan we eerst in op hoe de opvang van asielzoekers nu is geregeld (hoofdstuk 2), wat belangrijke nieuwe ontwikkelingen zijn (hoofdstuk 3) en de lessen die we hebben geleerd in het proces voor de voorbereiding van een noodopvang in Hoevelaken (hoofdstuk 4). Vervolgens formuleren we in hoofdstuk 5 een aantal deelvragen aan de gemeenteraad over de bijdrage die de gemeente Nijkerk zou moeten leveren aan de opvang van asielzoekers. De antwoorden op deze vragen vormen de uitgangspunten voor het plan van aanpak waar de raad onder punt 6 van de motie om heeft gevraagd. Tot slot gaan we in hoofdstuk 6 in op het vervolgproces.

2. Hoe is de opvang van asielzoekers nu geregeld?

2.1 Aanvragen van asiel

Alle asielzoekers die in Nederland aankomen, moeten zich eerst registreren bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en de Vreemdelingenpolitie (AVIM) in het aanmeld- en opvangcentrum in Ter Apel. Na de aanmelding en eerste medische intake gaan de asielzoekers na 3-10 dagen door naar een procesopvanglocatie, in de buurt van een IND-locatie. Daar doorlopen ze de algemene asielprocedure. Daarna verhuizen zij naar een asielzoekerscentrum (azc).

- Als statushouder met een verblijfsvergunning, om te wachten op een toewijzing van een huis door de gemeente. Het COA houdt hierbij zoveel mogelijk rekening met de gemeente waar zij aan toegewezen worden. Zij hebben dezelfde rechten als vergunningshouders die al in een reguliere woning wonen.
- Nog in afwachting van de uitslag van een verlengde procedure. Dit is de grootste groep.
- Met een afwijzing van de IND. Deze mensen kunnen nog maximaal 28 dagen in een azc verblijven.

Omdat er in de azc's op dit moment onvoldoende plek is, is er ook sprake van noodopvang en crisisnoodopvang (tegenwoordig: tijdelijke gemeentelijke opvang). Noodopvang zijn tijdelijke opvanglocaties van het COA met vaak een lager kwaliteits- en voorzieningenniveau. Het zijn bijvoorbeeld evenementenhallen, leegstaande kantoren, recreatiewoningen, schepen of tijdelijke paviljoens. Crisisopvang is opvang in ruimtes die de overheid meestal inzet bij een ramp of een crisis. Deze locaties worden geregeld door de provinciale regietafels en zijn in beheer bij de gemeente (zie 2.5).

In bijlage 1 staat meer achtergrondinformatie over de opvang van asielzoekers.

2.2 Alleenstaande minderjarige vreemdelingen

Alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv, voorheen ama) zijn jongeren die alleen of samen met andere kinderen of 'vreemde' volwassenen naar Nederland komen en hier asiel aanvragen. Zij worden apart opgevangen in Ter Apel en krijgen direct een voogd van het Nidos[1] om hen te begeleiden. De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) heeft speciale hoorruimtes voor kinderen onder de 12 jaar. Die hoorruimtes hebben bijvoorbeeld speelgoed. Ook zijn er speciale medewerkers. Door hun manier van vragen stellen houden zij er rekening mee dat de asielzoeker minderjarig is. Na de algemene asielprocedure gaan de amv's naar een opvanggezin of een kleinschalige woonvoorziening speciaal voor deze doelgroep (vanaf 15 jaar). Hier worden ze 24 uur per dag begeleid. Op dit moment verblijven er 5 amv's in de gemeente Nijkerk, zij zijn via het Nidos ondergebracht bij pleeggezinnen. Twee van hen zijn 15 jaar, één is 16 jaar, één is bijna 18 jaar en één is 18 jaar. De gemeente doet zelf niet iets in de opvang of begeleiding van deze jongeren. Wanneer ze 18 jaar zijn worden ze gekoppeld aan de gemeente.

2.3 Rol van het COA en rol van de gemeente

Op dit moment is het Rijk verantwoordelijk voor de opvang van asielzoekers. Het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) voert dit uit. Het COA heeft de volgende taken.

- Onderdak bieden aan asielzoekers en verwerven, verbouwen en beheren van opvanglocaties. Hiervoor heeft het COA contracten met grote ontwikkelaars en een eigen vastgoedafdeling. Het COA is ook verantwoordelijk voor het aanvragen van benodigde vergunningen.
- Zorgen voor veiligheid en leefbaarheid in de opvanglocaties. Het COA heeft huisregels waar iedereen zich aan moet houden en waarop ook gehandhaafd wordt.
- Asielzoekers begeleiden naar een toekomst in Nederland of daarbuiten.
- Asielzoekers voorzien van noodzakelijke middelen.

[1] Nidos is de voogdij instelling die het Rijk heeft aangewezen om de voogdij uit te voeren voor alleenstaande minderjarige asielzoekers.

- Asielzoekers informeren over medische zorg en minder zelfredzame bewoners hierbij begeleiden. Op elk azc houdt een huisarts spreekuur. Voor de publieke zorg heeft het COA een contract met de GGD.

De gemeente heeft de volgende taken.

- Mogelijk maken van de asielopvang, zoals het beschikbaar stellen van een locatie en het verlenen van de benodigde vergunning(en). De uitvoering van deze taak vergoedt het Rijk.
- Zorgen voor de veiligheid buiten de opvanglocatie, samen met de politie.
- In de Europese Richtlijn staat dat asielzoekerskinderen na indiening van de asielaanvraag binnen drie maanden (bij voorkeur sneller) toegang moeten hebben tot onderwijs. De gemeente is verantwoordelijk om ervoor te zorgen dat alle asielzoekerskinderen naar school kunnen en ook voor handhaving van de leerplicht. De gemeente overlegt hierover met de schoolbesturen. De scholen (schoolbesturen) zijn verantwoordelijk voor het verzorgen van het onderwijs. Het Rijk verstrekt reguliere bekostiging en op aanvraag aanvullende bekostiging op basis van regelingen.
- Zorgen voor huisvesting van asielzoekers die een verblijfsvergunning hebben gekregen: de statushouders. Hiervoor krijgt de gemeente een taakstelling opgelegd door het Rijk.

COA en gemeenten werken samen bij de realisatie van asielopvang. Hierbij wordt onderhandeld. De afspraken worden vastgelegd in een bestuursovereenkomst. In de uitwerking van de bestuursovereenkomst maken het COA, de gemeente en de politie afspraken om tot een gezamenlijke aanpak van overlast te komen. De maatregelen kunnen variëren van een corrigerend gesprek tot plaatsing in de speciale handhaving- en toezicht locatie. De politie wordt altijd ingeschakeld bij strafbare feiten. De afspraken worden vastgelegd in een veiligheidsplan.

2.4 Opvang van asielzoekers in de gemeente Nijkerk

Op dit moment vangt de gemeente Nijkerk geen asielzoekers op.

Vluchtelingen uit Oekraïne mogen zich hier vrij vestigen en zijn geen asielzoekers. De gemeente Nijkerk heeft een opvanglocatie gerealiseerd voor 239 Oekraïense vluchtelingen. Deze opvang hebben we tijdelijk geregeld tot september 2025. Mocht de oorlog in Oekraïne daarna nog niet voorbij zijn, en er is nog steeds opvang nodig, dan moeten we een besluit nemen over hoe we hiermee verder gaan. We hebben afgesproken dat we - als die situatie zich voordoet - tijdig hierover in gesprek gaan met de omwonenden en andere betrokken partijen.

2.5 Regionale Regietafel Migratie & Integratie FoodValley

Rijk, provincies en gemeenten werken aan de Landelijke Regietafel Migratie & Integratie (LRT M&I) samen aan gezamenlijke opgaven op het terrein van asiel, huisvesting statushouders en integratie en participatie. Naast de landelijke regietafel zijn er provinciale en regionale regietafels waar de uitvoering van afspraken regionaal wordt besproken. De gemeente Nijkerk neemt deel aan de Regionale Regietafel M&I FoodValley, samen met de gemeenten Barneveld, Ede, Scherpenzeel en Wageningen. Met deze tafel hebben we toegezegd dat we ons de komende jaren gezamenlijk en individueel gaan inspannen om een bijdrage te leveren aan de opgaven die er liggen met betrekking tot de opvang van asielzoekers, de opvang van ontheemden uit Oekraïne en de huisvesting van statushouders.

Capaciteit asielopvang 1 januari 2024

De huidige situatie voor de opvang van asielzoekers per 1 januari 2024 is 1.133 opvangplekken totaal in deze regio. [2]

[2] COA Regulier: asielzoekerscentrum. CNO: crisis noodopvang. TGO: tijdelijke gemeentelijke opvang. CNO en TGO is hetzelfde.

Gemeente	Asielopgave 2023	Capaciteit COA Regulier	Capaciteit COA Noodopvang	Capaciteit CNO	Capaciteit Totaal
Barneveld	218	0	0	0	**0**
Ede	432	200	0	111	**311**
Nijkerk	159	0	0	0	**0**
Scherpenzeel	37	0	0	0	**0**
Wageningen	144	650	172	0	**822**
Totaal	**990**	**850**	**172**	**111**	**1.133**

Prognose van gerealiseerde opvangplekken op 1 Januari 2024, informatie o.b.v. bevestigde opvangcapaciteit op 1 september 2023 en verwachte mutaties. Wijzigingen onder voorbehoud.

Opgave 2024 Regionale Regietafel

In de verdeling binnen de Regionale Regietafel staat voor Nijkerk ook voor 2024 een opgave van 159 plekken voor de opvang van asielzoekers en voor 2025 is dat 189. Dit aantal is bepaald op basis van de verdeling volgens de Spreidingswet per 1 januari 2024. Voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïners staat voor een opgave van 239. Op dit moment is de instroom van vluchtelingen uit Oekraïne hoger dan verwacht.

Elk half jaar (januari en juli) worden de cijfers geactualiseerd op basis van de situatie op dat moment. Dit betekent dat de cijfers weer kunnen veranderen.

Opvang Asielzoekers

Gemeente	Opgave 2024	Regulier	Noodopvang	TGO	Totaal 2024	Verschil 2024	Opgave 2025	Verschil 2025
Barneveld	218	0	0	0	0	-218	258	-258
Ede	432	200	0	110	310	-122	511	-201
Nijkerk	159	0	0	0	0	-159	189	-189
Scherpenzeel	37	0	0	0	0	-37	44	-44
Wageningen	144	650	172	0	822	678	170	652
Food Valley	**989**	**850**	**172**	**110**	**1.132**	**143**	**1.172**	**-40**

Opvang Oekraïners

Gemeente	Opgave	Capaciteit	Bezetting	Beschikbaar	Verschil
Barneveld	312	297	297	0	-15
Ede	578	450	450	0	-128
Nijkerk	239	240	240	0	1
Scherpenzeel	86	32	32	0	-54
Wageningen	219	172	172	0	-47
Food Valley	**1.434**	**1.191**	**1.191**	**0**	**-243**

In het bijgaande dashboard PRT Opvang vluchtelingen huisvesting statushouders staat weergegeven wat de huidige aantallen en taakstellingen zijn voor andere gemeenten in de provincie Gelderland. Ook de cijfers voor statushouders zijn hierin meegenomen (zie pagina 7 en 8 voor de regio Food Valley).

2.6 Financiële kaders

Gemeenten ontvangen een vergoeding voor asielopvang, maar pas vanaf het moment dat de asielopvang open is. De vergoeding van voorbereidingskosten beperkt nu zich tot eenmalige bijdrage in de communicatie ad € 11.345,-. Deze kosten worden vergoed na het afsluiten van de bestuursovereenkomst met het COA. De mogelijkheid bestaat om in specifieke gevallen met het COA aanvullende afspraken over financiering te maken.

De kosten die gemeenten in de voorbereiding maken komen voor rekening van de gemeente, of moeten worden voorgeschoten uit de Algemene reserve. Wat wordt terugbetaald is afhankelijk van wat wordt afgesproken in de bestuursovereenkomst met het COA. Het kan bijvoorbeeld gaan om kosten voor procedures, ambtelijke inzet, onderzoek en oplevering en ingebruikname.

3. Welke ontwikkelingen zijn er?

3.1 Te weinig opvangplekken in Nederland

Er zijn te weinig opvangplekken voor asielzoekers. De spanning op de asielopvang is het meest zichtbaar in Ter Apel. Er verblijven hier al maanden meer asielzoekers dan het maximale aantal van 2.000 dat de gemeente met het COA heeft afgesproken. Dit leidt tot schrijnende situaties binnen en buiten het centrum in Ter Apel.

Een belangrijke oorzaak van het tekort aan plaatsen is dat een hoger aantal mensen asiel aanvraagt. In 2023 vroegen 100 tot 200 asielzoekers per dag asiel aan. Dat zijn er meer dan in voorgaande jaren. Landelijk is de prognose dat de opgave tot en met 2025 structureel blijft toenemen (Ministerie van Justitie en Veiligheid 2023).

Daarnaast verhuizen er te weinig asielzoekers met een verblijfsvergunning (statushouders) van opvangcentrum naar woning. Er verblijven bijna 16.000 statushouders in een opvangcentrum voor asielzoekers. Eigenlijk moeten zij verhuizen naar een (tijdelijke) woning in een gemeente. Maar door een tekort aan sociale huurwoningen kunnen gemeenten onvoldoende woningen voor statushouders vinden. De achterstand in de taakstelling huisvesting vergunninghouders is inmiddels opgelopen tot 16.000.

In Nijkerk was tot 2023 geen sprake van een achterstand in de huisvesting van statushouders. Maar in 2023 konden wij voor 47 personen geen woning vinden. Hiervan zijn 16 personen tijdelijk geplaatst in Hotel Het Ampt van Nijkerk. Voor de hotelkosten kan de gemeente voor de eerste zes maanden een beroep doen op de Hotel & accommodatieregeling (HAR). Het Rijk heeft deze regeling in het leven geroepen om de doorstroom te bevorderen. Het COA roept gemeenten op om (meer) gebruik te maken van deze regeling.

3.2 Noodopvang niet altijd volgens de aanvaardbare norm

Ondertussen blijft het COA zoeken naar gemeenten die opvangplekken voor asielzoekers kunnen bieden. Voor een regulier asielzoekerscentrum of – omdat de nood hoog is - voor noodopvang en crisisopvang. Locaties voor nood- of crisisopvang zijn tijdelijke locaties, met vaak minder voorzieningen dan de azc's. De locatie aan de Koninginneweg in Hoevelaken zou een tijdelijke locatie voor noodopvang geworden zijn. Een voorwaarde voor ons was dat we konden garanderen dat het om opvang van goede en humane kwaliteit zou zijn.

Dit ook in het licht van dat de Inspecties Justitie en Veiligheden Gezondheidszorg en Jeugd herhaaldelijk hun zorg hebben geuit over de kwaliteit van de opvang en de gevolgen van de soms vele verhuizingen van asielzoekers. Zo kan onderwijs en de benodigde zorg niet altijd geregeld worden. En moeten volwassen en ook kinderen door de korte duur vaak verhuizen. In december 2022 heeft het gerechtshof in Den Haag bepaald dat de kwaliteit van de asielopvang onder de aanvaardbare norm is gezakt, zeker voor kinderen en hoogzwangere vrouwen. Het hof heeft ook geoordeeld dat het Rijk en het COA er alles aan doen om de problemen op te lossen.

3.3 Spreidingswet

Om te komen tot voldoende opvangplekken en een evenwichtiger verdeling van asielzoekers over gemeenten wil het kabinet de opvang van asielzoekers tot een wettelijke taak van gemeenten maken. Dit heeft vorm gekregen in het wetsvoorstel 'gemeentelijke taak mogelijk maken asielopvangvoorzieningen'. De Eerste Kamer heeft het voorstel voor deze 'Spreidingswet' op 23 januari 2024 aangenomen.

Op dit moment moet het COA nog op zoek naar gemeenten die mee willen werken aan een opvanglocatie in de vorm van een noodopvang of een regulier azc. Met de nieuwe wet worden gemeenten zelf verantwoordelijk om een plek te regelen voor een bepaald aantal mensen, zowel voor

asielzoekers als voor statushouders. Het totale aantal benodigde opvangplekken wordt aan de hand van inwonersaantal en sociaal-economische status[3] over alle gemeenten verdeeld. Elke gemeente krijgt te horen hoeveel asielzoekers ze moet opvangen. Binnen een provincie kunnen gemeenten wel onderling 'uitruilen', als er maar voldoende opvangplekken komen. De ene gemeente kan bijvoorbeeld onderdak bieden aan asielzoekers, terwijl een andere gemeente statushouders gaat huisvesten. Als gemeenten er onderling niet uitkomen, dan kan het Rijk volgens de nieuwe wet zelf opvanglocaties aan wijzen.

Naast de procedure voor provinciale/regionale planvorming is in de Spreidingswet opgenomen dat gemeenten zich vrijwillig kunnen melden om meer te doen dan wordt gevraagd. Gemeenten krijgen een bonus per plek. Formeel is nog niet bekend hoeveel, maar er wordt een bedrag van 2.500 euro per plek genoemd. Voorwaarde is dat de opvang voor minstens vijf jaar is en binnen zes maanden gerealiseerd. Deze plekken worden afgetrokken van de landelijke opgave en hebben dus een beperkte invloed op de regionale en lokale opgave.

De wet is op 1 februari 2024 gepubliceerd, samen met de voor dat moment geactualiseerde aantallen gevraagde opvangplekken per gemeente. Hieruit blijkt dat de gemeente Nijkerk niet 159-189 plekken moet realiseren, maar een aantal van 278, waarvan 24 amv's. Bij dit fors hogere aantal spelen een vrij hoge welvaartsscore voor onze gemeente en een door het Rijk verwachte instroom van 96.000 asielzoekers een belangrijke rol. Provinciebreed geldt dat er 11.704 asielzoekers moeten worden opgevangen. Naast het aantal is ook duidelijk geworden dat gemeenten en regio's voor 1 november 2024 een plan van aanpak moeten opleveren waaruit blijkt hoe zij de opvang gaan realiseren.

In de uitwerking van de Spreidingswet moet meer duidelijk worden over de toerekening van de kosten en de precieze invulling van de rollen en verantwoordelijkheden van de provincie, de gemeente en het COA in de nieuwe situatie. In bijlage 1 staat meer achtergrondinformatie over de Spreidingswet.

3.4 Oproep Provinciale Regietafel Migratie & Integratie Gelderland

Op 18 december 2023 heeft de Provinciale Regietafel Gelderland de Gelderse gemeenten opgeroepen om extra opvanglocaties te openen voor asielzoekers, de realisatie van geplande asielzoekerscentra te vervroegen, statushouders met een koppeling met de gemeente tijdelijk te huisvesten in hotels, en lege plekken in de Gemeentelijke Opvang voor ontheemden uit Oekraïne tijdelijk te benutten voor de opvang van asielzoekers. Dit tegen de achtergrond dat de komende jaren het aantal opvangplekken zal afnemen, omdat niet alle opvanglocaties voor de langere termijn worden aangeboden. Dit betekent dat we moeten blijven zoeken naar nieuwe mogelijkheden voor asielopvang, zeker nu de asielzoekers in Ter Apel onvoldoende kunnen doorstromen naar asielzoekerscentra elders in het land.

De PRT Gelderland stelt dat de regio Food Valley vanuit humanitair oogpunt een bijdrage zal moeten leveren om de nood in Ter Apel te verlichten. De gemeente Wageningen heeft in reactie hierop 50 opvangplekken extra gerealiseerd voor noodopvang in Hotel WICC. Het gemeentebestuur van Ede is voornemens om een tijdelijke gemeentelijke opvanglocatie met 124 opvangplekken te verlengen tot maart 2025. De gemeente Barneveld opent per januari 2025 haar deuren voor een asielzoekerscentrum. Net als de gemeente Scherpenzeel hebben wij als gemeente Nijkerk nog geen aanbod gedaan om een concrete bijdrage te leveren. De PRT Gelderland heeft ons in januari verzocht om binnen twee tot zes maanden een noodopvanglocatie te openen voor 60 asielzoekers, of een ander concreet aanbod te doen.

[3] Alle gemeenten hebben een SOS-WOA-score. Een hoge score betekent bijvoorbeeld dat inwoners welvarender zijn of dat er weinig werkloosheid is.

3.5 Integraal oplossen van het tekort aan woningen

Het probleem van een tekort aan woningen voor statushouders staat niet op zichzelf. Landelijk gezien is de spanning op de woningmarkt de afgelopen jaren flink toegenomen. Minister De Jonge van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening wil de ambities bij de woningbouw versnellen en inzetten op de bouw van 900.000 woningen per jaar tot en met 2030. Dit moet onder andere bereikt worden door jaarlijks 15.000 flexwoningen te realiseren. Dit zijn snel aanpasbare, verplaatsbare of demontabele woningen. In flexwoningen kunnen naast statushouders ook andere mensen die een woning zoeken tijdelijk wonen, zoals spoedzoekers, jongeren of arbeidsmigranten. Voor huisvesting van asielzoekers is het landelijk beleid gericht op duurzame, flexibele plekken, waar op- en afgeschaald kan worden. Het Rijk stimuleert dan ook de combinatie van flexwonen met asielopvang. In april 2023 heeft de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid aangekondigd gemeenten die asielopvang realiseren (via het COA) flexwoningen aan te bieden voor vergunninghouders.

Net als in de rest van het land is de vraag naar woningen ook in Nijkerk groot. In de afgelopen jaren is onze gemeente sterk gegroeid en volgens de voorspellingen gaan we nog verder groeien. Er zijn veel mensen op zoek naar een woning. In de reguliere woningbouw is de grootste behoefte aan woningen voor starters en senioren. Naast het vraagstuk van de opvang van asielzoekers en statushouders is er de vraag om huisvesting voor andere bijzondere doelgroepen, zoals mensen met urgentie en spoedzoekers[4]. Dit betekent dat ook de druk op de sociale huurvoorraad van Nijkerk toeneemt (zie ook de raadsinformatiebrief van 5 juli 2023, kenmerk 1548331).

We kijken integraal naar een oplossing voor het huisvestingsvraagstuk voor de reguliere vraag, statushouders, mensen met urgentie en spoedzoekers. Daarbij realiseren wij ons dat de beschikbare ruimte in Nijkerk al voor een groot deel benut of bestemd is voor woningbouw. Uitgangspunt is dat we geen asielopvang bouwen op locaties waar woningen zijn gepland. Zo zetten we onverminderd in op de ontwikkeling van woningbouwlocaties, zoals Doornsteeg, Nijkerkerveen deelplan 3 en OostStreeck (Oude Barneveldseweg). Daarnaast gaan we de komende periode 250 flexwoningen realiseren voor starters, statushouders, regulier- en urgent woningzoekenden.

3.6 COA gaat pilots doen met kleinschalige locaties

Tot voor kort behoorde kleinschalige opvang niet tot de financiële mogelijkheden van het COA. Maar eind december 2023 bracht het COA naar buiten mogelijkheden voor reguliere kleinschalige opvang (50-100 asielzoekers) te hebben verkend. Het COA constateert dat kleinschaligheid belangrijk is voor lokaal draagvlak. Ook is het nodig om meer verspreide, langdurige locaties te krijgen. Bovendien is het in veel situaties ook goed voor de bewoners, omdat zij gemakkelijker aansluiten op de gemeenschap en sneller integreren. Dit laatste sluit aan op waar Vluchtelingenwerk Nederland als samenwerkingspartner van het COA al langer voor pleit.

Het COA ziet twee mogelijkheden: een kleine locatie in de buurt van een azc (azc-dependance) en een kleine locatie los van een azc (zelfstandig). Het verschil in beide vormen is het gebruik van voorzieningen en begeleiding op een hoofdlocatie of daarbuiten. De komende periode gaat het COA in gesprek met gemeenten en partners, omdat kleinschalige opvang maatwerk is en alleen goed voor elkaar komt in samenwerking goed. Het COA start in 2024 met 20 pilots.

Voor gemeenten kan doelmatigheid een reden zijn om toch voor grootschalige opvang te kiezen (meer dan 100 asielzoekers). Zo kan met een grootschalige opvang in één keer worden voldaan aan de (toekomstige) taakstelling vanuit de spreidingswet.

3.7 Kijk van de samenleving op de opvang van asielzoekers

[4] Urgentie: mensen die met voorrang een woning toegewezen krijgen, vanwege gezondheid of de sociale situatie. Spoedzoeker: woningzoekenden die snel een woning nodig hebben, maar niet in aanmerking komen voor urgentie.

Het draagvlak voor de opvang van asielzoekers en het openen en verlengen van opvanglocaties in Nederland is wisselend. Dit komt door polarisatie, externe ontwikkelingen en voorvallen, waardoor de publieke opinie positief of negatief wordt beïnvloed. Ook in de komende jaren zullen de meningen over de opvang van asielzoekers sterk uiteen blijven lopen. Dan gaat het vaak over de 'echte' asielzoekers versus de gelukszoekers, waarbij overlastgevende asielzoekers uit zogenoemde veilig landen en individuele schrijnende gevallen aansprekende voorbeelden opleveren voor beide uitersten van het spectrum. De balans in die meningen heeft invloed op het draagvlak voor de opvang van asielzoekers.[5]

Uit onderzoek in september 2022 blijkt dat de meeste Nederlanders fatsoenlijke opvang van asielzoekers zien als morele plicht (60%). Dit is licht gedaald ten opzichte van 2015 (65%). Ook blijkt dat er meer draagvlak is voor een azc onder omwonenden. De meerderheid (55%) van de Nederlanders die niet in de buurt (binnen 500 meter) van een asielzoekerscentrum wonen zouden het acceptabel vinden als er in hun buurt een azc zou komen. Zij verbinden daar doorgaans wel voorwaarden aan, zoals de omvang (niet te veel mensen) en de samenstelling (gezinnen uit onveilige landen) van het azc. Ook benadrukt men dikwijls dat er stevig dient te worden ingegrepen als het azc leidt tot overlast. Vier op tien (41%) vindt een azc in de buurt sowieso niet acceptabel. Nederlanders die wel in de buurt wonen van een azc vinden dit veel vaker acceptabel (73%, al dan niet onder voorwaarden). Slechts een kwart (23%) vindt het niet acceptabel.

Uit het onderzoek komt naar voren dat een vijfde van de buurtbewoners (22%) uitgesproken voorstander is van het azc. Zij betitelen het als leuk of interessant. Veruit de grootste groep (46%) vindt het niet leuk, maar snapt wel dat het nodig is. Een kwart is tegen de vestiging: veertien procent 'heeft het liever niet' terwijl elf procent het absoluut niet wil. In vergelijking met 2015 zien we dat meer mensen aangeven te snappen dat het nodig is. inmiddels vindt 68 procent het leuk/interessant of nodig, in 2015 was dit 61 procent.[6]

[5] Trendverkenning van het COA, september 2020.

[6] Onderzoek 'Draagvlak opvang asielzoekers', I&O Research in opdracht van de NOS, september 2022.

4 Lessen uit het proces noodopvang Hoevelaken

We willen leren van zaken die in het voorbereidingsproces voor een locatie voor noodopvang in Hoevelaken niet goed zijn gegaan. Daarom hebben wij dit proces intern met de organisatie en extern met betrokken inwoners en ondernemers geëvalueerd.

4.1 Interne evaluatie

Uit gesprekken met de betrokken mensen in de organisatie zijn de volgende aanbevelingen naar voren gekomen.

Betrekken van de samenleving

- *Participatie***.** Betrek de bevolking in een vroeg stadium bij de verschillende stappen van de planvorming en besluitvorming. Wees daarbij duidelijk over wat inwoners, ondernemers en andere belanghebbenden kunnen verwachten met betrekking tot de betrokkenheid bij de uitgangspunten, de stappen in het proces, waar ze op kunnen reageren, wat er met hun inbreng wordt gedaan. Denk ook goed na over de vraag welke inwoners, ondernemers en andere belanghebbenden op welke wijze worden betrokken.
- *Communicatie.* Vertel in een eenduidige en krachtige boodschap waarom we dit doen. Geef de vluchtelingen daarbij een gezicht en een verhaal.
- *Standaardprocedures.* Zorg voor standaardprocedures voor het verzenden van brieven en registratie voor informatiebijeenkomsten, om het risico dat hierin dingen fout gaan zo klein mogelijk te maken.
- ***Veiligheidsplan*****.** Vertel wat een veiligheidsplan is en maak duidelijk wat mensen daarvan kunnen verwachten. Probeer niet alleen hierop de focus te leggen, maar probeer in een breder verband te laten zien wat er allemaal voor factoren meespelen. Maak een volgende keer gebruik van wat er allemaal al is voorbereid op het gebied van veiligheid.
- *Nazorg.* Kijk terug met de betrokken interne en externe partijen en sta stil bij hoe we het de volgende keer beter gaan doen voor een goede start.

Interne organisatie

- *Bestuursopdracht.* Zorg voor een bestuursopdracht, waarin het doel, de uitgangspunten, de randvoorwaarden en de planning zijn vastgelegd.
- *Integrale aanpak.* Betrek alle disciplines vanaf het begin en maak integrale afwegingen.
- *Eenduidige sturing, structuur en werkwijze*. Hanteer een eenduidige (bestuurlijke en ambtelijke) sturing, organisatiestructuur en werkwijze, zodat iedereen weet wie waarvoor verantwoordelijk is, wie de besluiten neemt waarover en waar adviezen worden besproken.
- *Voldoende capaciteit, competenties en middelen***.** Breng van tevoren in kaart wat ervoor nodig is om de opdracht uit te voeren in capaciteit, competenties en middelen en zorg dat dit allemaal beschikbaar is.
- *Vooruitdenken en risicomanagement.* Denk vooruit in scenario's en heb op die manier aandacht voor risicomanagement.
- *Monitoren en bijsturen*. Monitor de voortgang, evalueer regelmatig tussentijds en stuur bij waar nodig.

4.2 Externe evaluatie

We hebben advies gevraagd aan een aantal inwoners van Hoevelaken die direct betrokken zijn geweest bij het proces. Dit zijn mensen die zich hadden opgegeven voor de klankbordgroep, mensen die zich hadden opgegeven als vrijwilliger en ondernemers met wie wij hierover in contact waren. Op een bijeenkomst op 26 oktober jl. hebben we een opbouwend en positief-kritisch gesprek gevoerd met deze groep mensen.

De deelnemers aan het gesprek kregen twee vragen voorgelegd:

- Het ontwerp-besluit van het college en het proces dat daarop volgde heeft effect gehad op de inwoners van Hoevelaken. Hoe kijkt u hier tegenaan? Wat ging goed en wat kon beter? En wat zou de gemeente kunnen doen in de richting van de inwoners van Hoevelaken?
- Het stoppen met het proces voor deze opvanglocatie betekent niet dat opvang van asielzoekers binnen de gemeente helemaal niet meer aan de orde is.
  Als eerste stap gaan we de algemene uitgangspunten bepalen voor opvang van asielzoekers en vluchtelingen in onze gemeente in brede zin. Dat gaat het college niet alleen doen, maar samen met de raad en de samenleving in een open en transparant proces. Welke aandachtspunten heeft u voor de aanpak van dit proces, bijvoorbeeld op het gebied van communicatie?

We kregen kritische en relevante feedback. Daarnaast richtten de deelnemers hun blik vooral naar de toekomst; hoe kunnen we samen verder en hoe kunnen we het vertrouwen van inwoners terugwinnen? Hieronder staan enkele belangrijke adviezen.

Het proces voor de toekomst	***Het dichter bij elkaar brengen van voor- en tegenstanders***
• Wees open en eerlijk. • Betrek de inwoners vanaf het begin bij het maken van een plan. • Sluit daarbij geen mensen uit. • Zorg voor duidelijke informatie. • Doe wat je zegt en kom je beloftes na. • Laat zien dat Hoevelaken ook bij de gemeente Nijkerk hoort en meetelt.	• Er is geen speciale actie die de gemeente nu kan uitvoeren om de verschillen tussen voor- en tegenstanders te overbruggen. • Het helpt om op een positieve manier met elkaar in gesprek te gaan en te blijven. • Pas op met te veel nadruk te leggen op deze kloof. Dit kan het negatieve gevoel onnodig versterken. • Het is verstandig om het gesprek hierover nu af te ronden. Het is beter om vooruit te kijken en te leren van de reacties die inwoners en ondernemers van Hoevelaken hebben gegeven.

Het volledige verslag van het gesprek is gepubliceerd op de website.

5 Welke bijdrage wil de gemeente Nijkerk leveren?

De gemeenteraad heeft in de motie gevraagd om een plan van aanpak. Als eerste stap agenderen we met deze notitie de vraag welke bijdrage de gemeente onder welke randvoorwaarden denkt te leveren aan de opvang van asielzoekers. Op basis de uitkomsten van het gesprek hierover in de raad zullen wij het gevraagde plan van aanpak opstellen (zie hoofdstuk 6). Daarbij is een open en transparant proces met betrokkenheid van samenleving en raad het uitgangspunt.

5.1 Deelvragen aan de gemeenteraad

Als basis voor dit gesprek stellen wij de volgende deelvragen aan de gemeenteraad. Deze vragen zijn geformuleerd tegen de achtergrond van de ontwikkelingen en geleerde lessen die in de vorige hoofdstukken staan beschreven.

1. ***Aantal volgens de Spreidingswet***
   De Spreidingswet is aangenomen. Op basis van de Spreidingswet die net is gepubliceerd moeten we in 2024 plek bieden aan de opvang van 278 asielzoekers[7]. Ook moeten we voor 1 november een plan van aanpak opleveren waarin staat hoe we dat vorm gaan geven.
   a) Vindt u dat we moeten werken aan de voorbereiding van de opvang van 278 asielzoekers?
   b) Zo ja, bent u ook bereid om meer asielzoekers op te vangen dan de wet van ons vraagt?
   c) Vindt u dat verdeling over de verschillende kernen relevant is en wat wilt u ons hier eventueel over meegeven?

2. ***Een asielzoekerscentrum***
   a) Wilt u dat we gaan verkennen of er een azc in de gemeente Nijkerk gerealiseerd kan worden?
   b) Zo ja, welke randvoorwaarden geeft u hierbij mee, bijvoorbeeld op het gebied van omvang, duur en locatie?

3. ***Noodopvang***
   De komende periode zal nog steeds sprake zijn van dringende behoefte aan noodopvang. De PRT Gelderland heeft ons in januari verzocht om binnen twee tot zes maanden een noodopvanglocatie te openen voor 60 asielzoekers, of een ander concreet aanbod te doen.
   a) Wilt u dat we gaan verkennen in hoeverre we kunnen meewerken aan een tijdelijke locatie voor noodopvang van asielzoekers in de gemeente Nijkerk?
   b) Zo ja, welke randvoorwaarden geeft u hierbij mee, bijvoorbeeld op het gebied van omvang, duur en locatie?
   c) Wilt u voldoen aan de oproep om uiterlijk in juli 2024 een concreet aanbod te kunnen doen voor 60 asielzoekers?

4. ***Opvang van minderjarige vreemdelingen***
   Het aantal alleenstaande minderjarige vreemdelingen groeit. Voor de doelgroep vanaf 15 jaar zijn kleinschalige woonvoorziening nodig, waar deze kinderen 24 uur per dag worden begeleid. Volgens de Spreidingswet moeten wij in 2024 24 amv's opvangen.
   a) Vindt u dat we moeten meewerken aan kleinschalige opvang van alleenstaande minderjarige vreemdelingen?
   b) Zo ja, welke randvoorwaarden geeft u daarbij mee, bijvoorbeeld op het gebied van omvang, duur en locatie?

5. ***Opvang van Oekraïners***
   Oekraïners zijn geen asielzoekers, maar wij vangen deze doelgroep wel op in onze gemeente. Op dit moment hebben we 239 plekken geregeld tot september 2025. Volgens de Spreidingswet en de opgave binnen de Regionale Regietafel Migratie & Integratie FoodValley staat Nijkerk aan de lat voor 239 plekken. In juli 2024 worden de cijfers geactualiseerd.
   a) Vindt u dat we ons moeten inspannen om deze doelstelling te realiseren en de opvang voor Oekraïners moeten uitbreiden wanneer er meer van ons wordt gevraagd?

[7] Het gaat hierbij om opvang van asielzoekers voor tenminste 5 jaar of langer.

b) Zo ja, welke randvoorwaarden geeft u daarbij mee, zoals op het gebied van omvang, duur en locatie?

6. ***Participatie***
   De antwoorden en richting die de raad aan ons meegeeft op basis van deze vragen verwerken we in een nota van uitgangspunten, die de raad vervolgens vaststelt.
   a) Wilt u na vaststelling van de nota van uitgangspunten deze voorleggen voor consultatie aan de inwoners?
   b) Als u vraag 6a beantwoordt met ja, kunt u dan richting geven aan de manier waarop u vorm wilt geven aan deze participatie en welke vragen hierin meegenomen moeten worden?
   c) Wilt u al richting meegeven voor participatie in het vervolgtraject?

7. ***Opmerkingen en suggesties***
   Welke opmerkingen of suggesties wilt u verder nog aan ons meegeven?

6 Aanpak van het vervolgproces

6.1 Stappenplan voor het vervolg

a) Opstellen van een nota van uitgangspunten en aan de raad aanbieden ter vaststelling voor de zomer.
b) (Wanneer de raad dit wenst -) de nota van uitgangspunten over de bijdrage die de gemeente Nijkerk wil leveren voorleggen voor consultatie aan de bevolking.
c) Opstellen van een plan van aanpak voor het vervolg. De opzet is afhankelijk van de uitkomsten van de bespreking in de raad. Daarnaast zullen sommige onderdelen pas kunnen worden ingevuld wanneer eerdere stappen zijn afgerond.
d) Ter vaststelling voorleggen van het plan van aanpak aan de gemeenteraad in het najaar 2024. Door de tussenstap van het aanbieden van een nota van uitgangspunten aan de raad, die eventueel ter consultatie aan de inwoners wordt voorgelegd, schuift de planning van het opleveren van een plan van aanpak naar verwachting door naar het najaar.
e) Uitvoering van het plan van aanpak.
f) Besluitvorming op diverse (nog te bepalen) momenten.

6.2 Mogelijke onderwerpen in het plan van aanpak

Mogelijke onderwerpen die in het plan van aanpak aan de orde komen:

- Uitgangspunten. Samenvatting van de uitgangspunten die de raad heeft meegegeven.
- Rol van het COA. Een beschrijving van waar we het COA bij betrekken en hoe. Hierin nemen we ook de wens mee van de raad om in gesprek te gaan met het COA.
- Communicatie en participatie. In Hoevelaken hebben wij belangrijke lessen geleerd over communicatie en participatie. En ook de raad heeft in de motie gevraagd een open en transparant proces in te richten met betrokkenheid van samenleving. In het plan van aanpak wordt de aanpak van de communicatie en participatie verder uitgewerkt. Hoe geven we vorm aan het (verder) betrekken van de samenleving, waarbij we aansluiten bij de uitgangspunten in de communicatievisie en de (concept) participatievisie.
- Verkenning van mogelijke locaties (grootschalig en/of kleinschalig). Hoe gaan we vormgeven aan deze verkenning en hoe betrekken we hier de samenleving bij?
- Maatschappelijke verkenning. Verkenning met het maatschappelijk middenveld van hoe we bepaalde aantallen asielzoekers op een goede manier kunnen opvangen met oog voor integratie, participatie (werk) en veiligheid. Het gaat dan bijvoorbeeld om het organiseren van onderwijs, de inzet van vrijwilligers en de beschikbaarheid van vrijwilligerswerk.
- Haalbaarheidsonderzoek naar locatie(s). Toelichting op de onderdelen van het onderzoek, zoals eigendom en opstelling mogelijke grondeigenaar, te doorlopen procedures, medewerking van de provincie, wat is nodig om de locatie bouwrijp te maken (inclusief nutsvoorzieningen), de mogelijkheden voor ontsluiting, milieueisen, de inpassing in de omgeving, veiligheid.
- Locatiekeuze. Hoe komen we tot een afwegingskader?
- Borgen van de veiligheid. Hoe gaan we samen met het COA zorgen voor een goed veiligheidsplan. Dit onderwerp betrekken we al in de fase van het haalbaarheidsonderzoek naar locaties.
- Onderzoek naar mogelijkheden voor de combinatie met flexwonen. Hoe pakken we dit aan?
- Afspraken met buurgemeenten. Afhankelijk van de uitkomsten van het locatieonderzoek gaan we in gesprek met buurgemeenten over een eventuele herverdeling van de opgave op het gebied van asielzoekers, statushouders en Oekraïners.
- Besluitvorming. Welke besluiten moeten gedurende het proces worden genomen, op welk moment en door wie?

- Risico's. In beeld brengen van de risico's die er zijn en de mogelijke beheersmaatregelen.
- Planning. Welke stappen nemen we wanneer? En wat zijn de afhankelijkheden?
- Organisatie. Wat hebben we – op basis van de uitgangspunten die de raad ons meegeeft - intern nodig voor de uitvoering van het plan van aanpak en hoe brengen we dit in beeld?
- Financiering. Hoe gaan we de financiële aspecten in kaart brengen en welke zijn dit? Zo maakt het COA een voorbeeldberekening van welke vergoedingen de gemeente ongeveer kan verwachten. Daarnaast moeten we in beeld brengen welke kosten nog meer voor rekening van de gemeente komen.

6.3 Rol van het college en de gemeenteraad

Het college voert de regie op het proces. De gemeenteraad geeft inhoudelijke sturing aan het proces. Wij faciliteren deze sturing met deze startnotitie en consultatie over welke bijdrage de gemeente onder welke randvoorwaarden denkt te leveren aan de opvang van asielzoekers. Vervolgens leggen deze richting vast in een nota van uitgangspunten, die we ook ter vaststelling aan de raad aanbieden. Daarna zullen wij verschillende vervolgstappen ter besluitvorming voorleggen aan de gemeenteraad, bijvoorbeeld – als dit aan de orde is – over een afwegingskader voor (een) locatie(s), een locatiekeuze en een financieel kader.

6.4 Sturingsmethode Nieuwe Nijkerkers

Parallel aan de uitwerking van het plan van aanpak voor de opvang van asielzoekers werken wij aan de implementatie van een nieuwe sturingsmethode 'Nieuwe Nijkerkers'. Het gaat om het ontwikkelen en uitvoeren van een integraal programma voor de doelgroepen arbeidsmigranten, Oekraïners, asielzoekers en statushouders. Hierin wordt een groot deel van de geleerde lessen vanuit de noodopvang op het gebied van proces, regie, aansturing en organisatie verwerkt. Het gaat om een tijdelijk sturingsmodel in de aanloop naar een structurele oplossing, die voortvloeit het plan van aanpak voor de opvang van asielzoekers.

BIJLAGE 1: ACHTERGRONDINFORMATIE

In deze bijlage staat achtergrondinformatie over asielzoekers, de asielopvang en beleidsontwikkelingen.

Wat is asielopvang?

Een asielzoeker is iemand die asiel heeft aangevraagd om beschermd te worden als vluchteling en zich blijvend wil vestigen. Nederland is op basis van internationale en Europeesrechtelijke verplichtingen verplicht om asielzoekers op te vangen. Zolang de asielprocedure loopt, hebben asielzoekers het recht om in het land te blijven.

In Nederland zijn er verschillende soorten asielopvang.

1. Asielzoekerscentra (azc). In principe gaan de meeste volwassen asielzoekers en gezinnen na de aanmeldingsprocedure door naar een asielzoekerscentrum (azc). De opvang in een azc is vrij sober, zeker vergeleken met een Nederlandse woning. Er zijn meestal wooneenheden voor vijf tot acht asielzoekers met een gedeelde woonkamer/keuken, gedeelde sanitaire voorzieningen en een paar slaapkamers. Bij een unit voor acht personen gaat het om ongeveer 80m2.

   De kamers zijn voorzien van een noodzakelijke inrichting, zoals bedden, tafels en stoelen. Daarnaast is er een gezamenlijke wasserette en een activiteitenruimte. In een azc wonen en leven asielzoekers zelfstandig en doen ze in principe zelf hun eigen huishouding. Kinderen gaan naar school. De meeste asielzoekers hebben geen eigen middelen. Zij krijgen daarom eet- en leefgeld. Asielzoekers die inkomsten of eigen vermogen hebben, moeten een eigen bijdrage in de opvangkosten betalen.

   Op een azc kunnen drie groepen mensen wonen:
   - Asielzoekers met een verblijfsvergunning (statushouders). Zij wonen op een azc totdat ze woonruimte krijgen in de gemeente waar ze aan zijn toegewezen;
   - Asielzoekers die nog in een asielprocedure zitten.
   - Afgewezen asielzoekers. Zij hebben recht op maximaal 28 dagen opvang in een azc om hun vertrek voor te bereiden. Als ze niet zelfstandig binnen die termijn vertrekken, kunnen ze verhuizen naar een (vrijheidsbeperkende) locatie voor terugkeer. Dit kan alleen als er zicht is op vertrek. Gezinnen met minderjarige kinderen verhuizen indien nodig naar een gezinslocatie.

2. Opvang voor alleenstaande minderjarigen (amv). Hiervoor worden gastgezinnen gezocht en zijn er aparte kleinschalige opvangvoorzieningen.

3. Opvanglocaties voor asielzoekers die extra begeleiding en toezicht nodig hebben. Er is intensief begeleide opvang in Schalkhaar en Balkbrug voor asielzoekers die onvoldoende in staat zijn zelfstandig te functioneren, bijvoorbeeld door psychische problemen. Daarnaast is er in Hoogeveen een handhaving en toezichtlocatie voor asielzoekers die voor veel overlast zorgen en daarom tijdelijk niet in een azc mogen wonen.

4. Noodopvang en crisisnoodopvang. Omdat er in de azc's op dit moment onvoldoende plek is, is er ook sprake van noodopvang en crisisnoodopvang. Noodopvang zijn tijdelijke opvanglocaties van het COA met vaak een lager kwaliteits- en voorzieningenniveau. Het zijn bijvoorbeeld evenementenhallen, leegstaande kantoren, recreatiewoningen, schepen of tijdelijke paviljoens. Crisisopvang is opvang in ruimtes die de overheid meestal inzet bij een ramp of een crisis. De locaties worden geregeld door de provinciale regietafels.

Asielzoekers uit een veilig land van herkomst en asielzoekers die al internationale bescherming genieten in een ander Europees land maken weinig kans op een verblijfsvergunning. Deze groep volgt

een aparte route: de IND behandelt de asielaanvragen in een versnelde procedure en het COA vangt deze mensen separaat op in Ter Apel en Budel. Als ze in beroep gaan tegen het besluit, dan verhuizen ze naar een regulier azc.

Veilige landen zijn relatief stabiele landen waar volgens de Rijksoverheid geen sprake is van vervolging vanwege bijvoorbeeld ras, geloof, foltering of onmenselijke behandeling. Voorjaar 2023 kwamen de meeste 'veiligelanders' uit Marokko, Tunesië, Georgië, Armenië en Ghana.
Er is een kleine groep die wel bescherming nodig heeft en een verblijfsvergunning krijgt, ongeveer 2%.

Wie zijn de asielzoekers en hoeveel zijn het er?

In 2022 vroegen ruim 37.000 mensen asiel aan in Nederland, waarvan het overgrote deel voor de eerste keer. Daarnaast waren er bijna 11.000 verzoeken van nareizigers. Nareizigers zijn familieleden van asielzoekers met een verblijfsvergunning.

Het aantal mensen dat in 2022 asiel heeft aangevraagd is ruim 45% hoger dan in 2021 en het hoogste aantal sinds 2015 (IND, januari 2022 en januari 2023). In totaal kreeg in 2022 85% van de asielzoekers een vergunning (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2023). Dit percentage is toegenomen, vooral door een toename van asielzoekers uit Syrië, Turkije, Jemen, Afghanistan en alleenreizende minderjarigen. Zij hebben een grote kans op asiel (IND, 2022; Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2023).

Begin 2023 verbleven er rond de 52.500 mensen in de asielopvang in Nederland. Gemiddeld werd in 2022 ongeveer 3% van de plekken in azc's bezet door asielzoekers uit veilige landen die in afwachting zijn van hun proces. In aantal gaat het om ongeveer 2.670 van de bijna 83.000 asielzoekers die in 2022 enige tijd in de asielopvang zaten. Hiervan zijn er ruim 2.000, bijna driekwart, weer vertrokken. Het grootste deel kwam uit Marokko, Tunesië en Georgie (COA, 2023).

In de asielopvang is circa 70% van de asielzoekers man en ruim een derde tussen de 18 en 29 jaar. In april 2023 woonden er ruim 9.000 kinderen/minderjarigen met familie in opvang van het COA en 3.040 alleenstaande minderjarigen in aparte opvanglocaties (COA, 2023).

Het aantal asielzoekers fluctueert. In 2015 was er een piek in het aantal asielzoekers dat naar Nederland kwam. De oorlog in Syrië zorgde in dat jaar voor een grote vluchtelingenstroom. Hierna daalde dit weer. In 2020 was het aantal asielzoekers fors lager als gevolg van Corona. Sinds 2021 stijgt het aantal mensen dat asiel aanvraagt weer sterk. Dit leidde ertoe dat bestaande opvangcentra overvol raakten, er in de zomer van 2022 1000 mensen buiten moesten slapen bij Ter Apel. De situatie werd zo onhoudbaar, dat op 17 juni 2022 de asielopvang tot nationale crisis werd uitgeroepen. Veiligheidsregio's kregen de opdracht in korte tijd crisisnoodopvang te realiseren. Ook kwam er extra noodopvang of bleef noodopvang langer open dan gepland. Het aantal opvangplekken nam in 2022 zo toe van 36.000 naar 52.000, waarvan veel tijdelijk is (COA, 2023). In het eerste kwartaal van 2023 moesten er wederom 2.000 extra opvangplekken worden gevonden.

Ook in het tweede kwartaal van 2023 wordt naarstig gezocht naar nog meer opvangplekken. Op 28 april 2023 maakte de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid bekend dat er in 2023 in totaal ruim 70.000 asielzoekers worden verwacht (inclusief nareizigers) en er op 1 januari 2024 ruim 77.000 opvangplekken nodig zullen zijn, waarvan 9.600 voor alleenstaande minderjarige asielzoekers.

Verklaringen voor de asielcrisis

- De toename van het aantal asielzoekers.
- Meer vergunninghouders in combinatie met woningnood. In april 2023 waren 16.142 van de in totaal 52.810 plekken in asielzoekerscentra bezet door vergunninghouders, ruim 30%.
- De IND kan de asielstroom niet aan en de asielprocedure kan lang duren. Ook hierdoor blijven mensen langer in de opvang.

- Locaties zijn afgebouwd toen de asielstroom af nam. De opvangcapaciteit is tot nu toe op- en afgeschaald al naar gelang de instroom. Bij een grote instroom moeten er in korte tijd noodopvanglocaties worden gebouwd. In totaal waren er in april 2023 81 reguliere locaties, die voldoen aan de kwaliteits- en voorzieningenstandaarden van het COA en 108 noodopvanglocaties die hier niet aan voldoen. Bijna 31.000 asielzoekers verblijven op een reguliere locatie, ruim 15.000 op noodopvang en bijna 7.000 elders, waaronder in crisisnoodopvang.

Instellen van de Regietafels

De verhoogde instroom van asielzoekers in 2015 was aanleiding om de Landelijke Regietafel Verhoogde Asielinstroom op te richten. In 2017 kreeg de tafel een bredere scope en veranderde de naam in Landelijke Regietafel Migratie & Integratie (LRT). In de LRT zijn het rijk, de provincie, de gemeenten en het COA vertegenwoordigd. Het LRT heeft in mei 2020 de Uitvoeringsagenda Asielketen vastgesteld, waarin ideeën en afspraken zijn vastgelegd voor een duurzamer asielsysteem en snellere doorstroom van vergunninghouders. Onderdeel is ook de oprichting van Provinciale Regietafels (PRT's).

Maatregelen van het Ministerie

Sindsdien is de problematiek vergroot en heeft het ministerie met regelmatig maatregelen aangekondigd, zowel voor de kortere als de langere termijn. Doel is om de migratie naar Nederland zo gestructureerd mogelijk te laten verlopen, ongewenst migratiestromen zoveel mogelijk te beperken en het draagvlak voor migratie in onze samenleving te behouden. De maatregelen zijn gericht op:

- Betere regulatie van de instroom in Europees verband.
- Het vergroten van de doorstroom door aanpassingen in de asielprocedure.
- Het organiseren van voldoende opvangcapaciteit. Van crisisnoodopvang tot duurzame, flexibele capaciteit evenwichtig verspreid over het land om mee te kunnen bewegen met schommelingen in instroom en bezetting. Bijvoorbeeld door het multifunctioneel inzetten van locaties, waar naast asielzoekers en statushouders ook andere spoed woningzoekenden - gelijktijdig of na elkaar – worden ondergebracht. In tijden van hoge instroom kunnen hier meer asielzoekers worden geplaatst, en in tijden van lage instroom meer andere doelgroepen.
- Betere samenwerking tussen rijk, COA en gemeenten door versterking van PRT's of het opstarten van PRT's moet de duurzame opvang in goede banen leiden. De bedoeling is dat dit wordt ondersteund door de spreidingswet.
- Makkelijker maken om kleinschalige opvang te organiseren. Kleinschalig is hierbij niet gedefinieerd. Voor het COA is dit 150 plekken, maar in beleidsbrieven wordt ook wel als voorbeeld de opvang door kerken genoemd, die uit 20 plekken kunnen bestaan.
- Het bevorderen van de uitstroom. Vooral het realiseren van meer flexwoningen voor statushouders en bevorderen van terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers, in het bijzonder overlastgevers.

Toelichting op de Spreidingswet

Aanleiding voor de Spreidingswet is dat het beroep doen op vrijwillige medewerking van gemeenten en de Uitvoeringsagenda (inclusief de PRT's) nog te weinig hebben opgeleverd. Ook is de extra gerealiseerde opvang vaak van korte duur en biedt het slechts tijdelijke verlichting. Daarom is ervoor gekozen om gemeenten een wettelijke taak te geven en formeel medeverantwoordelijk te maken. Doel is om duurzaam voldoende opvangplekken te realiseren. Belangrijke uitgangspunten zijn een eerlijke en evenwichtige spreiding van opvang over het land en het voorkomen van crisisnoodopvang. Kern is een verdeelsystematiek die uitgaat van een tweejarige cyclus en is gebaseerd op de afspraken in de Uitvoeringsagenda:

- vóór 1 februari: bekendmaking verwachtte behoefte asielopvang voor de komende twee jaar door minister;
- vóór 1 mei: bekendmaking minister van het bindende aantal opvangplaatsen per provincie (provinciale opgave) en indicatieve verdeling per gemeente;

- tussen 1 mei en 1 juli: opstellen provinciale plannen onder leiding van de Commissaris van de Koning: waar en hoeveel;
- vóór 1 september: verdeelbesluit per provincie door minister;
- vóór 1 februari twee jaar later: opgave is gerealiseerd.

De opgave per provincie wordt wettelijk verplicht. De opgave per gemeente is indicatief. Het is mogelijk dat gemeenten onderling tot andere afspraken komen. Ze kunnen bijvoorbeeld gemeenten de opgaven voor statushouders, Oekraïense vluchtelingen en asielopvang onderling anders verdelen. Of afspreken dat gemeente a. de asielopvang doet en gemeente b. het onderwijs regelt. De beschikbaarheid van asielopvang kan in tijd en plaats wijzigen. Uiteindelijk beslist de minister elke twee jaar over de verdeling, op basis van het plan dat op provinciaal niveau (per regio) is opgesteld of wanneer op provinciaal niveau niet tot overeenstemming wordt gekomen.

Zorgen bij de VNG

Provincies zijn bezig om plannen te maken, gezien de huidige asielcrisis, de afspraken die met het rijk zijn gemaakt en anticiperend op de Spreidingswet. In grotere provincies, waaronder Zuid-Holland, doen zij dit op het niveau van de veiligheidsregio's (Haaglanden). De voortgang verschilt sterk. Een aantal provincies of regio's hebben al (concept) plannen gereed, waaronder Holland Midden. In Haaglanden is het nog niet zover. De VNG maakt zich grote zorgen over de impact van de oplopende aantallen asielzoekers, statushouders en Oekraïners op onder andere wonen, zorg, onderwijs, integratie en leefbaarheid. Zeker gezien de krappe woning- en arbeidsmarkt. Ze roept het rijk op de juiste ondersteuning te bieden en meer werk te maken van een structurele aanpak om problemen het hoofd te bieden (VNG, 4 mei 2023).

Meer informatie over asielopvang en cijfers

CBS. https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie

COA. https://www.coa.nl/nl/cijfers-en-rapportages

Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), website. www.ind.nl

IND. Hoofdrapport over december 2022 en december 2021.

I&O Research. Draagvlak opvang asielzoekers. September 2022.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Bijgestelde capaciteitsbehoefte asielopvang. November 2022.

Ministerie van Justitie&Veiligheid: Actuele situatie asielketen, april 2023.

Ministerie van Justitie&Veiligheid: Capaciteitsbehoefte asielopvang en taakstelling huisvesting 2023II.

Ministerie van Justitie&Veiligheid: Inwillingspercentage asiel 2022. Datanalyse. Maart 2023.

Ministerie van Justitie&Veiligheid: Meerjaren productie prognoses (MPI), januari 2023.

Rijksoverheid. https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid/vraag-en-antwoord/asiel--enmigratiecijfers

SER, website. https://www.ser.nl/nl/thema/werkwijzer-vluchtelingen/feiten-en-cijfers/aantallenherkomst.

Uitspraken rechtbank. https://uitspraken.rechtspraak.nl/#!/details?id=ECLI:NL:GHDHA:2022:2429